

SUPROTSTAVLJANJE TRGOVINI LJUDIMA KAO OBLIKU MEĐUNARODNOG ORGANIZOVANOG KRIMINALA

Apstrakt: *Trgovina ljudima, a posebno organizovani oblik ovog krivičnog dela, beleži stopu rasta tokom poslednjih nekoliko decenija. S obzirom na rasprostranjenost i ozbiljnost posledica organizovane trgovine ljudima, međunarodna zajednica je od početka XXI veka uložila značajne napore u borbi protiv trgovine ljudima. Cilj rada je pregled predviđenih rešenja međunarodne zajednice, njihovih prednosti i nedostataka, u pogledu suprotstavljanja organizovanom obliku trgovine ljudima. U radu se ukazuje na značaj Konvencije Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala i Konvencije Saveta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima u njenom definisanju i kriminalizaciji na nacionalnom nivou, ali i na stvaranju pretpostavki za uspešnije sprovođenje istrage i sudskog gonjenja učinilaca krivičnih dela. Dodatno, usvajanje pojedinih međunarodnopravnih instrumenata uticalo je na omogućavanje međunarodne saradnje i sprovođenja zajedničkih istraga. Međutim, podatak koji zabrinjava je da, i pored svih predviđenih rešenja i aktivnosti učinjenih kako bi se implementirala, postoji tendencija rasta trgovine ljudima na globalnom nivou. S toga su u radu, pored pozitivnih aspekata borbe protiv organizovane trgovine ljudima, izloženi i stavovi i mišljenja autora u vezi sa izvesnim nedostacima pojedinih rešenja koji su oticali na manju efikasnost mehanizama međunarodnog prava u suprotstavljanju trgovini ljudima.*

Ključne reči: *trgovina ljudima, organizovani kriminal, međunarodnopravni okvir, institucionalni okvir, predviđena rešenja*

* Fakultet bezbednosti Beograd, Republika Srbija
E-mail: annadidanovic2411@gmail.com

1. UVOD

Organizovani kriminal je tradicionalno posmatran kao unutrašnji problem država, a danas je to pojava koja sve više poprima međunarodne dimenzije i koja predstavlja veliki izazov za spoljnu bezbednost i stabilnost država širom sveta.¹ Ogromne posledice organizovanog kriminala na globalnom nivou uticale su na shvatanje njegove ozbiljnosti, što je prepoznala i međunarodna zajednica, čiji je cilj postao efikasno unapređenje saradnje u suprotstavljanju transnacionalnom organizovanom kriminalu. S obzirom na prirodu ovog oblika kriminala, koji ne poznaje granice, razvila se ideja da, ako zločin pređe granice, moraju i organi za sprovođenje zakona. Ideja međunarodne zajednice je da, ako pripadnici organizovanih kriminalnih grupa koriste sve mogućnosti globalizacije u svoju korist, onda je i za potrebe odbrane ljudskih prava i pobeđe nad silom oličenom u kriminalu, korupciji i trgovini ljudima neophodno iskoristiti iste faktore.²

Danas je stanje organizovane trgovine ljudima posebno alarmantno, a podaci Ujedinjenih nacija ukazuju da je približno polovina svih krivičnih dela trgovine ljudima povezana sa organizovanim kriminalnim grupama koje ovom delatnošću ostvaruju ogromne zarade.³ Iako je trgovina narkoticima i dalje najisplativiji vid transnacionalnog kriminala, tokom poslednjih nekoliko decenija je došlo do velikog porasta organizovane trgovine ljudima. Razlog zbog kojeg se pripadnici kriminalnog miljea neretko odučuju da „pređu“ u vršenje radnji koji pripadaju ovom tipu kriminala su visoki profiti i mali rizici otkrivanja njihovih nezakonitih aktivnosti. Kao racionalni akteri, kriminalci vide dobre poslovne prilike u ovoj sferi usled retkog krivičnog gonjenja učinilaca.⁴

Međunarodno pravo je neophodan mehanizam za suprotstavljanje organizovanoj trgovini ljudima. Iako su i tokom prethodnog veka postojali određeni instrumenti međunarodnog prava za borbu protiv trgovine ljudima, tek je usvajanjem Konvencije iz Palerma 2000. godine pojam trgovine ljudima prvi put sveobuhvatno definisan, čime je napravljen najveći pomak u njenom suprotstavljanju do tada. Najveći propust prethodnih međunarodnopravnih instrumenta je u neuspehu da trgovinu ljudima definišu kao međunarodno krivično delo, što je učinjeno novom Konvencijom.⁵

Transnacionalni karakter trgovine ljudima uticao je i na razvoj saradnje država i pojačanu aktivnost međunarodnih organizacija, globalnih i regionalnih,

¹ Bošković, G. (2017): *Organizovani kriminal*. Beograd: Kriminalističko-policijska akademija, 13.

² UNODC (2004): *World drug report*, United Nations New York.

³ UNODC (2022): *Global Report on Trafficking in Persons*, United Nations New York.

⁴ Shelly, L. (2007): "Human trafficking as a form of transnational crime (pp. 116-138)", *Human Trafficking*, Willan Publishing, 116-117.

⁵ Siller, N. (2017): "Human Trafficking in International Law Before the Palermo Protocol", *Neth Internationa Law Review*, 64(3), 407.

čiji su ciljevi usmereni prema suzbijanju kriminala. U tom pogledu se ističe uloga Interpola i partnerska saradnja ove međunarodne organizacije kriminalističke policije sa drugim međunarodnim i regionalnim organizacijama, poput Euro-pola, Evropske agencije za saradnju u krivičnim stvarima, Ekonomske zajednice zapadnoafričkih država, Međunarodnog centra za razvoj migracione politike, Međunarodne organizacije rada, Organizacije za evropsku bezbednost i saradnju, Centra za sprovođenje zakona Jugoistočne Evrope, Kancelarije Ujedinjenih nacija za drogu i kriminal.⁶

Međutim, i pored velikih izmena učinjenih tokom 21. veka, stopa trgovine ljudima na globalnom nivou je nastavila sa tendencijom rasta. Dramatična promena je primećena u podacima koji se odnose na 2020. godinu, kada je pandemija virusa *Covid-19* ostavila dalekosežne implikacije na nivo detekcije i napore u suprotstavljanju trgovini ljudima, a tom prilikom su prvi put od kada Kancelarija UN za drogu i kriminal prikuplja podatke o ovom fenomenu, oni ukazali na pad organizovane trgovine ljudima na globalnom nivou.⁷

Pitanje koje se postavlja je da li su naponi međunarodne zajednice sa početka ovog veka bili dovoljni i koliko su uticali na suprotstavljanje organizovanoj trgovini ljudima? S toga će predmeta rada biti pregled dosadašnjih dostignuća i sagledavanje različitih stavova i mišljenja autora u pogledu predviđenih rešenja u suprotstavljanju organizovanoj trgovini ljudima.

2. TRGOVINA LJUDIMA KAO VID ORGANIZOVANOG KRIMINALA

Zabrinutost oko trgovine ljudima postoji decenijama. Još početkom prošlog veka se razvila svest o problemu trgovine ženama i potrebi uključivanja međunarodne zajednice u njenom rešavanju. Međutim, dva svetska rata, praćena Hladnim ratom su odveli pažnju sa trgovine ljudima i koncentrisali je na druge probleme na globalnom nivou. Trgovina ljudima je bila koncentrisana prvenstveno u Aziji, usled čega je bila isključivo regionalna briga. Slomom Sovjetskog Saveza trgovina ljudima postala je problem svetskih razmera. Sve veća međunarodna pažnja se nakon toga posvetili borbi protiv trgovine ljudima, uključujući i razvoj međunarodnih instrumenta za njenon suprotstavljanju. S toga, trgovina ljudima danas više nije izolovani problem nekih država i regiona, već ozbiljan globalni problem i veliki izazov i pretnja razvijenom svetu.⁸

⁶ Szumski, A. (2016): "Instruments Used by Interpol in the Fight against International Trafficking in Human Beings", *Internal Security*, 8(1), 60,63.

⁷ UNODC (2022): *Global Report on Trafficking in Persons*, United Nations New York.

⁸ Shelly, L. (2007): "Human trafficking as a form of transnational crime (pp. 116-138)", *Human Trafficking*, Willan Publishing, 117.

Problem transnacionalne trgovine ljudima, posebno u kontekstu međunarodne bezbednosti, nalazi se u njenim vezama sa drugim oblicima organizovanog kriminala, posebno onog povezanog sa narkoticima. Za međunarodnu zajednicu je suprotstavljanje trgovini ljudima osnovno pitanje ljudskih prava, koja se oduzimaju od pojedinca, dok se drugima dozvoljava da ostvare moć nad životom neke osobe. Većina ugroženih su žene i deca, i dok mnogi od njih dolaze iz različitih oblasti u Rusiji i Ukrajini, i drugih manjih regija Evrope i Azije, problem se smatra internacionalnim jer se vršenjem trgovine ljudima krše međunarodni zakoni.⁹

Problem trgovine ljudima je u mnogim državama dodatno uvećan činjenicom da u ovoj oblasti dugo nije postojala valjana zakonska regulativa i adekvatno pojmovo određeno, pa je pravna kvalifikacija trgovine ljudima dugo vremena bila označena kao krijumčarenje ljudi, akti prostitucije i sl.¹⁰ Uprkos izuzetnoj ozbiljnosti, trgovina ljudima predstavljala jedan od najtežih fenomena koje je međunarodna zajednica trebalo da razume, otkrije i suzbije. Dugi niz godina su postojale podeljenosti i nejasnoće oko toga kako definisati trgovinu ljudima. Međunarodna zajednica je 2000. godine konačno uspostavila sveobuhvatnu definiciju, koja je i danas predmet raznih neslaganja.¹¹

U Protokolu za prevenciju, suzbijanje i kažnjavanje trgovine ljudima, naročito ženama i decom, definiše se pojam trgovine ljudima, za koji se navodi da obuhvata vrbovanje, prevoženje, prebacivanje, skrivanje i primanje lica, putem pretnje silom ili upotrebom sile ili drugih oblika prisile, otmice, prevare, obmane, zloupotrebe ovlašćenja ili teškog položaja ili davanja ili primanja novca ili koristi da bi se dobio pristanak lica koje ima kontrolu nad drugim licem u cilju eksploatacije. Eksploatacija obuhvata, kao minimum, eksploataciju prostitucije drugih lica ili druge oblike seksualne eksploatacije, prinudni rad ili službu, ropstvo ili odnos sličan ropstvu, servitut ili uklanjanje organa.¹²

Definicija trgovine ljudima iz ovog Protokola je dosta široko određena, što predstavlja rešenje koje je za većinu država članica međunarodne zajednice prihvatljivo, jer daje mogućnost da se definicija doradi ili bliže odredi putem nacionalnih propisa¹³. Pozitivne implikacije koje su nastale kao rezultat usvajanja Palermo

⁹ Gray, D. (2015): *Transnational Human Trafficking*. Global Security Studies, 6(3), 11.

¹⁰ Dimitrijević, P., Kostić, M. & Knežević, S. (2011): *Trgovina ljudima: pravna zaštita u međunarodnim i nacionalnim okvirima*, Niš: Pravni fakultet.

¹¹ Morehouse, C. (2009): *Combating human trafficking*, Springer Fachmedien, 13.

¹² Protokol za za prevenciju, suzbijanje i kažnjavanje trgovine ljudima, naročito ženama i decom, koji dopunjava Konvenciju Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala („Sl. list SRJ – Međunarodni ugovori“ – br. 6/2001), čl. 3.

¹³ Cmiljanić, B. (2015): „Specifičnosti međunarodnopravne norme o zabrani trgovine ljudima“, *Glasnik advokatske komore*, 75(10), 493.

protokola¹⁴ je kriminalizacija trgovine ljudima u zakonodavstvima preko 90% država širom sveta.¹⁵

Tokom poslednje dve decenije su se umnožili novi zakoni koji kriminalizuju određene transnacionalne aktivnosti, među kojima je i trgovina ljudima. Pojedini autori ističu da je kriminalizacija trgovine ljudima rasprostranjena zbog načina na koji je ovo pitanje predstavljeno, prvenstveno kao problem organizovanog kriminala, a ne kao eklatantan primer kršenja ljudskih prava. Uokvirivanje trgovine ljudima kao oblika organizovanog kriminala je omogućilo državama da se suoče sa prekograničnim aktivnostima koje smatraju pretećim.¹⁶

3. TRGOVINA LJUDIMA KAO MEĐUNARODNO KRIVIČNO DELO

Organizovana trgovina ljudima je opasnost kojom se ugrožavaju zajedničke vrednosti međunarodne zajednice. Njen transnacionalni karakter, koji potiče od planiranja i izvršavanja ovog delikta u više država, ili od okolnosti da su učinioci ili žrtve pripadnici različitih nacionalnosti, dovodi do zaključka da se organizovana trgovina ljudima može najadekvatnije suzbiti međunarodnom kriminalizacijom.¹⁷

Međunarodnim pravom se inkriminišu krivična dela koja su univerzalna za sve narode sveta. Iako do skoro nije postojao odgovarajući akt kojim bi se u teoriji međunarodnog krivičnog prava definisali pojam, elementi i oblici ispoljavanja krivičnog dela trgovine ljudima, danas je zastupljena ideja da se u međunarodnom krivičnom pravu uvedu standardi kakvi postoje u nacionalnim zakonodavstvima u pogledu načela zakonitosti, kako bi se krivična dela mogla što bolje rešavati.¹⁸

Stupanjem na snagu Rimskog statuta Međunarodnog krivičnog suda 1998. godine su učinjeni značajni pomaci u tom pogledu. Odredbe Rimskog statuta predstavljaju rezultat kompromisa između država, a sam akt određuje jurisdikciju, strukturu i funkciju Međunarodnog krivičnog suda (u daljem tekstu: MKS), gde

¹⁴ Nakon usvajanja Konvencije UN sprovedene su aktivnosti usmerene prema regulisanju trgovine ljudima u domaćem zakonodavstvu. Pored samog krivičnog dela trgovine ljudima, u Krivičnom zakoniku Republike Srbije predviđene su i druge inkriminacije povezane sa trgovinom ljudima (Skakavac, Z. & Simić, T. (2008): "Trgovina ljudima u domaćem zakonodavstvu", *Temida, broj 4*, 23-48).

¹⁵ Siller, N. (2017): "Human Trafficking in International Law Before the Palermo Protocol", *Neth International Law Review*, 64(3), 408.

¹⁶ Simmons, B., Lloyd, P. & Stewart, B. (2018): "The Global Diffusion of Law: Transnational Crime and the Case of Human Trafficking", *International Organization*, 72(2), 249 – 281.

¹⁷ Cmiljanić, B. (2015): "Specifičnosti međunarodnopravne norme o zabrani trgovine ljudima", *Glasnik advokatske komore*, 75(10), 493.

¹⁸ Doležal, D. (2007): "Prevenција тргованја људима", *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, 28(2), 1405.

mu se stavlja u nadležnost vođenje krivičnog postupka prema učiniocima međunarodnih krivičnih dela, kao što su genocid, zločini protiv čovečnosti, agresija i ratni zločini. Kada je reč o tumačenju trgovine ljudima kao međunarodnog krivičnog dela koje je u nadležnosti MKS, Rimskim statutom se posebno navodi da se seksualnom ropstvo, prisilna prostitucija, kao i svaki drugi oblik seksualnog zlostavljanja smatraju radnjama koje se mogu podvesti pod „zločine protiv čovečnosti“. U Statutu se, takođe, navodi radnja „porobljavanja“ koja podrazumeva vršenje pojedinačnih ili svih ovlašćenja koja proističu iz prava svojine nad nekim licem, a koja bi podrazumevala vršenje ovlašćenja u trgovini licima, posebno ženama i decom. Međutim, da bi se krivično delo trgovine ljudima moglo smatrati zločinom protiv čovečnosti (po jurisdikciji MKS), radnja ovog dela mora biti preduzeta kao „deo šireg ili sistematskog napada“ usmerenog protiv civilnog stanovništva.¹⁹

I pored činjenice da broj krivičnih dela trgovine ljudima neprekidno raste, što ovo čini ozbiljnim problemom međunarodnog krivičnog pravosuđa, ona ne spada u direktnu nadležnost MKS. Pojedini autori ističu da je potrebno proširiti domet Rimskog statuta, i u okviru opšte zabrane o ropstvu u međunarodnom pravu, koja već određuje ropstvo kao zločin protiv čovečnosti, uključiti i trgovinu ljudima. Ograničenje koje sprečava da organizovane kriminalne grupe budu predmet krivičnog gonjenja pred MKS je isključivo tretiranje ropstva i seksualne eksploatacije kao „rasprostranjenog ili sistematskog napada“ protiv civilnog stanovništva.

Moran²⁰ ukazuje da bi trgovina ljudima trebalo da bude uključena u nadležnost MKS kao međunarodni zločin, a ne deo zločina protiv čovečnosti. On predlaže da MKS proglasi nadležnost nad trgovinom ljudima kao diskretnim zločinom koji je u saglasnosti sa Rimskom statutom, sledeći ideju o postojanju pojedinačnih ograničenja u vezi sa gonjenjem krivičnih dela pred MKS. Tavakoli²¹ smatra da je problem u zahtevu koji podrazumeva da se organizovane kriminalne grupe posmatraju izalovano u tome što zločini koje su učinile nisu u skladu sa „državnom ili organizacionom politikom“ koja je predviđena Statutom, ali i činjenicom da su međunarodni ugovori o trgovini ljudima uglavnom sporazumi o uzajamnoj kriminalističkoj pomoći zasnovanoj na tradicionalnim principima nadležnosti. Kim²² smatra da je MKS osnovan kako bi se istražila i krivično gonila najteža krivična dela koja su predmet izuzetne međunarodne zabrinutosti. Pozitivni efekti uvođe-

¹⁹ *Zakon o potvrđivanju Rimskog Statuta Međunarodnog krivičnog suda* („Sl. list SRJ – Međunarodni ugovori“, br. 5/2001), čl. 7.

²⁰ Moran, C. F. (2014): „Human trafficking and the Rome statute of the International criminal court“, *The Age of Human Rights Journal* 3, 42.

²¹ Tavakoli, N. (2002): „A crime that offends the conscience of humanity: A proposal to reclassify trafficking in women as an international crime“, *International Criminal Law Review*, 9, 79-80.

²² Kim, J. (2011): „Prosecuting human trafficking as a crime against humanity under the Rome Statute“, *Columbia Law School Gender and Sexuality Online*, (GSL Online, 32-33).

nja rodno zasnovanih zločina, kao što su seksualno ropstvo i prisilna trudnoća, zapravo predstavljaju vid priznavanja trgovine ljudima u Rimskom statutu kao dela koje opravdava međunarodnu zabrinutost, što označava značajan napredak u suprotstavljanju trgovini ljudima. Autorka, ipak, ističe da se MKS se suočava sa tri osnovne prepreke u procesuiranju slučajeva trgovine ljudima, a to su pitanje definisanja fenomena, ratna i oružana pozadina Statuta i nadležnosti suda i rizak koji predstavlja neobaziranje na trgovinu ljudima kao izuzetno ozbiljnog, globalnog oblika kriminala. Autorka, takođe, smatra da bi u slučaju procesuiranja teških slučajeva trgovine ljudim pred MKS, sud morao da postupi u suprotnosti sa standardnim situacijama na koje se međunarodno pravo istorijski primenjivalo.

4. MEĐUNARODNOPRAVNI OKVIRI SUPROTSTAVLJANJA ORGANIZOVANOM OBLIKU TRGOVINE LJUDIMA U 21. VEKU

Konvencijom Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala²³ (u daljem tekstu: Konvencija UN) stvorene su bitne pretpostavke za suprotstavljanje organizovanoj trgovini ljudima. U Konvenciji UN se naglašava da delokrug primene obuhvata prevenciju, istragu i sudsko gonjenje krivičnih dela koja su po prirodi transnacionalna²⁴ i podrazumevaju izvršenje od strane organizovane kriminalne grupe (član 3). Konvencijom su predviđena posebna rešenja koja se odnose na jurisdikciju (član 15), ekstradiciju (član 16), transfer osuđenih lica (član 17) i pružanje uzajamne pravne pomoći (član 18), koje imaju za cilj olakšavne državama potpisnicima Konvencije UN u sprovođenju istrage, krivičnog i sudskog gonjenja učinilaca krivičnih dela koja pripadaju organizovanom kriminalu.

Jedan od važnijih aspekata međunarodne saradnje u suprotstavljanju organizovanom kriminalu danas je mogućnost formiranja zajedničkih istražnih timova (u daljem tekstu: *Joint Investigation Teams* ili *JIT*) među zainteresovanim nadležnim organima više država. Tokom poslednjih godina je primetno veće učešće *JIT*-a, kao mreže sastavljene od nacionalnih stručnjaka, u međunarodnim istragama, što ukazuje na širu kulturnu prihvaćenost ovog pristupa. Iako je nedovoljno akademskih istraživanja koja kritički procenjuju uticaj ovih istraga u celini ili

²³ Zakon o potvrđivanju Konvencije Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala i dopunskih protokola („Sl. list SRJ – Međunarodni ugovori“ – br. 6/2001).

²⁴ Član 3 Zakona o potvrđivanju Konvencije UN protiv transnacionalnog organizovanog kriminala i dopunskih protokola navodi da je krivično delo je po prirodi transnacionalno ako je učinjeno u više država; učinjeno u jednoj državi, ali je veći deo priprema, planiranja, rukovođenja ili kontrole obavljen u nekoj drugoj državi; učinjeno u jednoj državi, ali je u njega uključena grupa za organizovani kriminal koja se bavi kriminalnim aktivnostima u više država; ili učinjeno u jednoj državi, ali su bitne posledice nastupile u nekoj drugoj državi.

pojedinično u suprotstavljajnu trgovini ljudima, na šta je uticala ograničena dostupnost podataka u ovoj oblasti²⁵, na osnovu istraživanja sprovedenih u proteklih nekoliko godina može se istaći važnost ostvarivanja saradnje policijskih službenika sa partnerskim agencijama u cilju obezbeđivanja efikasne istrage.²⁶

Autori posebno ističu ideja o sprovođenju istraživanja o uzrocima trgovine ljudima u cilju boljeg informisanja, što bi olakšalo i unapredilo međunarodne istrage. Jedna od poteškoća u adekvatnoj primeni ovog oblika međunarodne saradnje je i nivo stručnosti i obučenosti pripadnika policijskih struktura različitih država, koji se može odraziti brzinu i kvalitet pruženog odgovora.²⁷

Značajan deo Konvencije UN je i predviđanje primene specijalnih istražnih tehnika za dokazivanje najtežih krivičnih dela organizovanog kriminala. Svaka država potpisnica, u okviru svojih mogućnosti i uslova domaćeg zakonodavstva, bi trebalo da preduzme neophodne mere za omogućavanje korišćenja kontrolisane isporuke i, tamo gde proceni da je to svrsishodno, korišćenje drugih specijalnih istražnih tehnika²⁸, poput elektronskog praćenja ili drugih oblika nadzora od strane nadležnih organa na njenoj teritoriji²⁹.

Specijalne istražne tehnike predstavljaju najefikasnije sredstvo za otkrivanje i gonjenje učinilaca trgovine ljudima jer omogućavaju detekciju i dokazivanje krivičnog dela i u fazi pripreme. Primena specijalnih istražnih tehnika mora biti sprovedena na zakonit način, metodično i temeljno. Takvo postupanje organa u sprovođenju istrage u značajnoj meri otežava prestupnicima da odbace dokaze kao nezakonite.³⁰ Tehnološki razvoj omogućio je upotrebu novih alata za istraživanje, kojima se značajno olakšava međudržavna saradnja u borbi protiv organizovane

²⁵ Westmarland L, and Conway S. (2019): "Crime at the Car Wash? Serious Organised Crime and a View from inside the NCA: A report on a lively discussion about the nature of modern slavery", *The British Society of Criminology*, Blog: <https://oucriminology.wordpress.com/2019/02/25/crime-at-the-car-wash-serious-organised-crime-and-a-view-from-inside-the-nca/> (01.10.2024).

²⁶ Pajón, L., & Walsh, D. (2023): "The importance of multi-agency collaborations during human trafficking criminal investigations", *Policing and Society*, 33(3), 310.

²⁷ Severns, R., Paterson, C., & Brogan, S. (2020): "The transnational investigation of organised modern slavery: A critical review of the use of joint investigation teams to investigate and disrupt transnational modern slavery in the United Kingdom", *International journal of crisis communication*, 4(1), 20.

²⁸ Republika Srbija je 2001. godine, uvođenjem posebnih dokaznih radnji u domaće procesno zakonodavstvo, napravila značajan pomak u borbi protiv organizovanog kriminala (Bano-
vić, B. & Bejatović, S. (2019): *Krivično procesno pravo*. Beograd: Fakultet bezbednosti, 332).

²⁹ Član 20 Zakona o potvrđivanju Konvencije UN protiv transnacionalnog organizovanog kriminala i dopunskih protokola („Sl. list SRJ – Međunarodni ugovori“ – br. 6/2001).

³⁰ Otašević, B., Atanasov, S. & Ilić, I. (2012): "Role of the special investigative measures in prevention, detection and combating of human trafficking (pp. 529-547)", In: *Security and Euroatlantic perspectives of the Balkans police science and police professions (states and perspectives)*, University "St. Kliment Ohridski" - Bitola Faculty of Security- Skopje, 546.

trgovine ljudima. Efikasno funkcionisanje najsavremenijih istražnih sredstava omogućava pribavljanje raznovrsnih informacija o načinima delovanja organizovanih kriminalnih grupa, prvenstveno upotrebom informacionih tehnologija.³¹

I pored činjenice da je sredinom prošlog veka postignut konsenzus oko zabrane ropstva, činilo se da nije postojala usaglašenost u vezi sa načinom na koji bi se takva prava sprovodila³². S toga je zadatak država postao preduzimanje zajedničkih napora u oslobađanju „robova“ širom sveta, koje bi takav problem mogle rešiti ako bi primenjivale zakone kojima se sankcionišu takvi zločini, umesto da ih samo usvajaju.³³ Jedan od problema sa kojima su se države sustretale u suprotstavljanju trgovini ljudima bila je praznina u međunarodnom pravu, odnosno u izostanku značenja eksploatacije u kontekstu savremenog ropstva (trgovina ljudima se u praksi obično naziva modernim ropstvom), ali i u nepostojanju adekvatnih smernica za primenu specijalizovanih instrumenta za borbu protiv trgovine ljudima.³⁴ (Jovanovic, 2020: 702). S toga je Savet Evrope trebalo da organizuje načine suprotstavljanju trgovini ljudima.

Konvencija Saveta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima³⁵ (u daljem tekstu: Konvencija Saveta Evrope) je bliže uredila način borbe protiv trgovine ljudima, kako na one na nacionalnom, tako i na međunarodnom nivou, uključujući i organizovani oblik trgovine ljudima. Konvencija Saveta Evrope u oblasti materijalnog krivičnog prava, a u vezi sa pitanjem kriminalizacije pojedinih aspekata trgovine ljudima, navodi da bi države potpisnice trebalo da usvoje zakonodavne i druge mere kojima će propisati kao krivična dela pojedine postupke lica učinjenih umišljajno u cilju omogućavanja trgovine ljudima (čl. 18, 19 i 20). Konvencijom se ističe važnost kriminalizacije trgovine ljudima na nacionalnom nivou. Iako ne postoji konkretna obaveza država u pogledu definisanja trgovine ljudima u skladu sa onom koja su data u međunarodnom pravu, radi ispunjavanja ciljeva Konvencije, odnosno borbe protiv trgovine ljudima, zaštite žrtve i unapređenja međunarodne saradnje

³¹ Balsamo, A. (2020): "Twenty years later: the new perspectives of the Palermo Convention", *Rivista di Studi e Ricerche sulla criminalità organizzata*, 6(3), 24-25.

³² U Evropskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, donetoj kako bi se među državama članicama Saveta Evrope osigurala opšta i stvarno priznata i poštovana prava proklamovana u Univerzalnoj deklaraciji o ljudskim pravima, usvojene u Generalnoj skupštini Ujedinjenih nacija 1948. godine, naglašeno je da se niko se ne sme držati u ropstvu ili ropskom položaju i da se ni od koga se ne može zahtevati da obavlja prinudni ili obavezni rad (Council of Europe, *European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, as amended by Protocols Nos. 11 and 14*, ETS 5, 4 November 1950).

³³ Kirchner, S. & Frese, V. (2015): "Slavery under the european convention on human rights and the jus cogens prohibition of human trafficking", *Denning*, 27, 144.

³⁴ Jovanovic, M. (2020): "The essence of slavery: Exploitation in human rights law", *Human Rights Law Review*, 20(4), 702.

³⁵ Zakon o potvrđivanju Konvencije Saveta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima, *Službeni glasnik Republike Srbije*, Međunarodni ugovori, br. 19/2009.

u krivičnim stvarima, može se zahtevati i takvo definisanje koje je u saglasnosti sa međunarodnopravnom određenjem.³⁶ Vremenom je postalo jasno da uspešna kriminalizacija zahteva više od usvajanja zakona. Iako je suprotstavljajanje trgovini ljudima poboljšano od početka veka, implementacija i primena zakona je slaba u mnogim zemljama, a broj osuđujućih presuda i dalje je na niskom nivou. Neki od razloga za takvo stanje je komplikovana priroda trgovine ljudima koja otežava rešavanje krivičnog dela, ali i drugačiji prioriteti država u svojim agendama za borbu protiv kriminala. Najispravniji pristup bi podrazumevao napore krivičnog pravosuđa da pronade učinioce i žrtve trgovine ljudima, uz postojanje resursa koji bi omogućili stvarnu kriminalizaciju.³⁷

Doprinos Konvencije Saveta Evrope je u definisanju procesnih aspekata izvršenja trgovine ljudima, koji bi trebalo da osiguraju sprovođenje istrage ili krivičnog gonjenja. Predleže se usvajanje zakonodavnih i drugih mera od strane država kako bi se zaštitile žrtve, svedoci i lica koja sarađuju sa sudskim organima (član 28), usvajanje mera koje bi trebalo da osiguraju specijalizuju određenih lica ili tela za borbu protiv trgovine ljudima i zaštite žrtava (član 29), zaštitu privatnosti i bezbednosti žrtava trgovine ljudima tokom vođenja sudskog postupka (član 30) i utvrđivanje nadležnosti država za krivično gonjenje u slučaju izvršenja krivičnog dela trgovine ljudima (član 31).³⁸ Pitanje zaštita žrtava i svedoka tokom i nakon krivičnog postupka je od velike važnosti, posebno usled činjenica da zaštita po okončanju krivičnog postupka često izostaje. Kako bi se prevazišao ovaj problem, Konvencija Saveta Evrope (čl. 28) proširuje svoj delokrug tako da uključuje nevladine organizacije, grupe, fondacije i udruženja koja bi trebalo da pruže podršku žrtvama tokom i nakon krivičnog postupka. Kako postoje različite vrste zaštite, a na državama potpisnicama ostaje odabir mera koje najbolje odgovaraju njihovom sistemu krivičnog pravosuđa.³⁹ Raffaelli⁴⁰ iznosi stav da je Konvencija Saveta Evrope više fokusirana na zaštitu žrtava trgovine ljudima nego na procesuiranju učinilaca. Autorka je ukazala na značaj Saveta Evrope u zaštiti i promovisanje ljudskih prava,

³⁶ Stoyanova, V. (2020): *Criminalisation of trafficking in human beings* (pp. 249-258). In: *A Commentary on the Council of Europe Convention on Action Against Trafficking in Human Beings*. Edward Elgar Publishing, 268.

³⁷ Kangaspunta, K. (2015): 'Was Trafficking in Persons Really Criminalised?', *Anti-Trafficking Review*, issue 4, 2015, 97.

³⁸ Zakon o potvrđivanju Konvencije Saveta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima, *Službeni glasnik Republike Srbije*, Međunarodni ugovori, br. 19/2009.

³⁹ Rijken, C. (2020): "Protection of victims, witnesses and collaborators with the judicial authorities (pp. 333-350)", In: *A Commentary on the Council of Europe Convention on Action Against Trafficking in Human Beings*, Edward Elgar Publishing, 348.

⁴⁰ Raffaelli, R. (2009): "The european approach to the protection of trafficking victims: the Council of Europe Convention, the EU Directive, and the Italian Experience", *German Law Journal*, 10(3), 212-213.

ali smatra da Konvencija Saveta Evrope daje previše diskrecionog prava državama članicama, dok je evaluacija njegove valjanosti moguća samo ispitivanjem kako države koriste svoje diskreciono pravo u njenom sprovođenju.

Konvencijom Saveta Evrope je predviđeno ostvarivanje međunarodne saradnje (član 32) i saradnje sa civilnim društvom (član 35), koja bi se odvijala kroz primenu odgovarajućih međunarodnih i regionalnih instrumenata i dogovora.⁴¹ Kao što je Palermo konvencijom predviđeno obrazovanje zajedničkih istražnih timova radi sprovođenja istraga, i Konvencijom Saveta Evrope se ukazuje na značaj zajedničkih istraga, ali među država članicama Evropske unije. Za efikasnu istragu i procesuiranje učinilaca krivičnog dela trgovine ljudima su često neophodne zajedničke aktivnosti država članica. Saradnje može biti neformalna, odnosno između policija država, ili formalna, koja obuhvata pravnu pomoć i ekstradiciju. Pored prednosti neformalne saradnje, prvenstveno u pogledu olakšane razmene informacija, formalna saradnja kroz pravnu asistenciju omogućava prikupljanje dokaza koji će biti iskorišćeni tokom krivičnog postupka.⁴²

Konvencijom Saveta Evrope uspostavljen je nezavisni mehanizam za nadgledanje, Grupa eksperata za suzbijanje trgovine ljudima („GRETA“), koja bi trebalo da prati implementaciju Konvencije od strane država članica. Sastavni deo svakog izveštaja su konkretni predlozi grupe eksperata dati ocenjivanoj državi, uz njihovu obavezu da u određenom vremenskom roku pruže obaveštenja o sprovedenim merama i aktivnostima.⁴³ (Dostić & Gosić, 2015: 107).

5. INSTITUCIONALNI OKVIR ZA SUPROTSTAVLJANJE ORGANIZOVANOM OBLIKU TRGOVINE LJUDIMA

U okviru Kancelarije Ujedinjenih nacija za drogu i kriminal osnovana je Globalna inicijativa UN za borbu protiv trgovine ljudima (u daljem tekstu: *UN.GIFT*) 2007. godine, kao jedan od mehanizama za sprovođenje instrumenata predviđenih Konvencijom UN iz Palerma.⁴⁴ *UN.GIFT* ima za cilj angažovanje državnih i nedržavnih aktera u procesu iskorenjavanja trgovine ljudima tako što će ih aktivno uključiti u smanjenje ranjivosti potencijalnih žrtava i obezbediti mere adekvatne

⁴¹ Zakon o potvrđivanju Konvencije Saveta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima, *Službeni glasnik Republike Srbije*, Međunarodni ugovori, br. 19/2009.

⁴² Gallagher, A. T. (2010): *The international law of human trafficking*, Cambridge University Press.

⁴³ Dostić, S., & Gosić, S. (2015): "GRETA questionnaires as a part of the mechanism for monitoring implementation of the council of Europe convention on action against trafficking in human beings", *Temida*, 18(2), 107.

⁴⁴ King, L. (2008): "International law and human trafficking", *Topical research digest: Human rights and human trafficking*, 88.

zaštite i podrške žrtvama. Pored toga, cilj ove inicijative je podržavanje krivičnog gonjenja svih lica koja su uključena u trgovinu ljudima, uz poštovanje osnovnih ljudskih prava. Aktivnosti koje se primenjuju u ostvarivanju misije *UN.GIFT* su širenje znanja i razvijanje svesti o trgovini ljudima, negovanje partnerstava za zajedničko delovanje i izgradnja kapaciteta državnih i nedržavnih aktera u pružanju efikasnih odgovora zasnovanih na pravima.⁴⁵

Pored aktivnosti UN, uloga međunarodnih policijskih organizacija u suprotstavljanju organizovanoj trgovini ljudima je od velikoj značaja. Međunarodna organizacija kriminalističke policije ili Interpol pruža pomoć nacionalnom vlastima u suprotstavljanju transnacionalnom organizovanom kriminalu, prvenstveno kroz mogućnost razmene informacija između država korišćenjem Interpolovog komunikacionog sistem.⁴⁶ Interpol se uključuje u stalnu međunarodnu policijsku saradnju i razmenu informacija korišćenjem bezbednog globalnog komunikacionog sistema koji radi 24/7. Važan mehanizam Interpola je promovisanje korišćenja sistema obaveštenja za lociranje nestalih osoba, kao i izvršilaca. Dodatnu pomoć pružaju baze podataka za otkrivanje ukradenih, izgubljenih ili lažnih putnih dokumenata i forenzičke baze podataka.⁴⁷ Globalni karakter Interpola omogućava koordinaciju u borbi protiv međunarodne trgovine ljudima, što je važno za države koje nisu uključene u druge oblike policijske saradnje, ali i za one koje učestvuju u regionalnoj saradnji. Za prve je Interpol je praktično jedini subjekt koji obezbeđuje pristup bazama podataka i omogućava razmenu informacija, dok za druge saradnja u okviru Interpola upotpunjuje regionalnu saradnju. Još jedan značajan doprinos Interpola je insistiranje na konkretnim operacijama protiv kriminalnih grupa u cilju suprotstavljanje trgovini ljudima. Uzimajući u obzir prirodu međunarodne trgovine ljudima, takve radnje se moraju sprovoditi u zemljama porekla, tranzita i krajnje destinacije.⁴⁸

Europol ili Evropska policijska služba uspostavljanja operativnu policijsku saradnju u borbi protiv organizovanog kriminala u državama članicama Evropske unije (u daljem tekstu: EU). Uloga Europa je omogućavanje razmene i analize informacija iz kompjuterizovane baze podataka u kojoj su sadržani lični podaci, a koji mogu pomoći u prevenciji najtežih krivičnih dela i istrazi teških zločina. Tim podacima mogu pristupiti nacionalne jedinice i oficiri za vezu.⁴⁹ Vremenom

⁴⁵ UNODC (2007): *United Nations Global Initiative to Fight Human Trafficking*, <https://www.unodc.org/documents/overview.pdf> (08.08.2024).

⁴⁶ Bantekas, I. & Nash, S. (2003): *International Criminal Law*, London, Cavendish Publishing Limited, 265.

⁴⁷ INTERPOL (2023): *Human trafficking and migrant smuggling*, file:///C:/Users/Lenovo/Downloads/HTSM%20Factsheet%202023.pdf (08.08.2024).

⁴⁸ Szumski, A. (2016): "Instruments Used by Interpol in the Fight against International Trafficking in Human Beings", *Internal Security*, 8(1), 64.

⁴⁹ Bantekas, I. & Nash, S. (2003): *International Criminal Law*, London, Cavendish Publishing Limited, 273.

je Europol istakao kao prioritet borbu protiv trgovine ljudima, što je uticalo i da donosioci odluka izvrše preraspodelu značajnih sredstava prema policijskoj organizaciji, gde je, između ostalog, osnovan i *Frontex*, odnosno Evropska agencija za graničnu kontrolu. Međutim, i pored takvih koraka, nije se izašlo na kraj sa problemom trgovine ljudima, a ujedno su i rasli pritisci da se smanje troškovi Europolu.⁵⁰

Trgovina ljudima i danas predstavlja veliki problem u zemljama EU. Najčešći pojavni oblici trgovine ljudima u EU su seksualna i radna eksploatacija. Većina izvršilaca dela trgovine ljudima su njeni državljani i često su iste nacionalnosti kao i njihove žrtve. Pored toga, trgovina ljudima se neretko povezuje sa drugim oblicima organizovanog kriminala, kao što su krijumčarenje migranata, trgovina drogom, iznuda, pranje novca, prevara sa platnim karticama, imovinski zločini, sajber kriminal i dr. S toga je strateška i operativna podrška Europolu orjentisana prema organizovanim kriminalnim grupama koje se bave trgovinom ljudima u najmanje dve države članice EU.⁵¹

Evropska multidisciplinarna platforma za saradnju država članica EU ili *EMPACT* u borbi protiv pretnji koje dolaze od organizovanog i drugog teškog međunarodnog kriminala, poseduje jasnu metodologiju za postavljanje, implementaciju i evaluaciju prioriteta u suzbijanju kriminala koji ugrožava države EU. Prema toj metodologiji, na listi prioriteta EU za borbu protiv teškog i organizovanog kriminala, za period 2022-2025, nalazi se razbijanje kriminalnih mreža koje se bave trgovinom ljudima, za sve oblike eksploatacije, uključujući radnu i seksualnu eksploataciju, sa posebnim fokusom na one koji iskorišćavaju maloletne osobe za vršenje krivičnih dela; one koji koriste nasilje ili prete nasiljem nad žrtvama i njihovim porodicama; oni koji regrutuju i oglašavaju žrtve na mreži, a servisiraju ih brokeri koji pružaju digitalne usluge.⁵²

6. NAPRECI I IZAZOVI U SUPROTSTAVLJANJU ORGANIZOVANOJ TRGOVINI LJUDIMA

Nakon Palermo konvencije došlo je do raznih izazova i razvoja na nacionalnom i međunarodnom nivou. Istovremeno, smatra se da je trgovina ljudima u cilju prinudnog rada i seksualne eksploatacije jedna od najbrže rastućih oblasti

⁵⁰ Shelley, L. (2014): "Human smuggling and trafficking into Europe. A Comparative Perspective", *Transatla*, Washington, Migration Policy Institute, 3.

⁵¹ European Commission (2024): *Together Against Trafficking in Human Beings*, https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/internal-security/organised-crime-and-human-trafficking/together-against-trafficking-human-beings_en (16.08.2024).

⁵² EUROPOL (2022): *EU Policy Cycle – EMPACT*, <https://www.europol.europa.eu/crime-areas-and-trends/eu-policy-cycle-empact> (20.08.2024).

međunarodnog kriminala i ono koje izaziva veliku zabrinutost međunarodne zajednice. Iz tog razloga se postavlja pitanje koliko je Konvencija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala, kao najznačajni međunarodnopravni instrument u suprotstavljanju organizovanom kriminalu, bila efikasna u borbi protiv organizovanog oblika trgovine ljudima?⁵³

Bryant i Landman⁵⁴ smatraju da i dalje ne postoji konktetan odgovor na pitanje „šta funkcioniše“ u borbi protiv trgovine ljudima. Autori ističu da, ipak, pojedina iskustva iz prethodnog perioda mogu poslužiti u davanju boljih predloga o načinima na koji bi trebalo ojačati praćenje i evaluaciju trgovine ljudima, što bi olakšalo njenom suzbijanju. Uprkos ograničenjima metodologija koje se koriste u intervencijama protiv trgovine ljudima, postoje neki zajednički zaključci o tome šta funkcioniše, a to su kampanje podizanja svesti o problemu trgovine ljudima, podrška državama u usvajanju zakona kojim se kriminalizuje trgovina ljudima i pružanje podrške žrtvama.

Seideman⁵⁵ smatra da je Konvencija iz Palerma bila neuspešna u stvaranju jedinstvene, međunarodno priznate definicije trgovine ljudima koju bi sprovodile države potpisnice. S toga smatra da bi međunarodne organizacije, nevladine organizacije i države trebalo da izraze zabrinutost u vezi sa tom definicijom i da deluju u pravcu njenog poboljšanja koje bi povećalo efikasnost Konvencije. Dodatne mere za unapređenje borbe protiv trgovine ljudima autorka vidi u njenoj kriminalizaciji i naporima u poboljšanju edukacije koja bi ljudima na lokalnom i nacionalnom nivou omogućila bolju identifikaciju žrtava trgovine ljudima.

Allain⁵⁶ iznosi zaključak da bi sistem trebalo da olakša prevenciju, suzbijanje i kažnjavanje trgovine ljudima preko mehanizama međunarodne saradnje, ali da to nije ni malo lak zadatak zbog postojanja različitih verzija onoga što čini trgovinu ljudima. Iako postoji mnogo zajedničkog unutar definicija trgovine ljudima koje su unete u nacionalna zakonodavstva država širom sveta, takođe postoji dovoljno odstupanja u okviru tih odredbi. Autor, takođe, smatra da bi kada govorimo o trgovini ljudima morali da budemo svesni da mislimo na različite stvari (u zavisnosti od zemlje kojom se bavimo) i da je pogrešno generalizovati „trgovinu ljudima“.

Trgovina ljudima je zločin koji prevazivali državne granice, a samim tim i jurisdikcije. Primenam međunarodnog prava na lice koje boravi u drugoj državi je

⁵³ Goździak, E. & Vogel, K. (2020): Palermo at 20: A Retrospective and Prospective, *Journal of human trafficking*, 6(2), 111.

⁵⁴ Bryant, K., & Landman, T. (2020): Combatting human trafficking since Palermo: What do we know about what works?, *Journal of human trafficking*, 6(2), 136.

⁵⁵ Seideman, C. (2015): The Palermo Protocol: “Why It Has Been Ineffective in Reducing Human Sex Trafficking”, *Global Tides*, Vol. 9, Article 5, <https://digitalcommons.pepperdine.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1152&context=globaltides> (4.10.2024).

⁵⁶ Allain, J. (2014): “No effective trafficking definition exists: Domestic implementation of the Palermo Protocol”, *Alb. Gov’t L. Rev.*, 7, 142.

skup i složen poduhvat, a procesuriranje učinilaca oduzima mnogo vremena, resursa i energije. Dodatna dilema u sprovođenju zakona protiv trgovine ljudima je nedostatak obuke kadra unutar države (npr. lokalne ili granične policije), koji su u malom broju slučajeva upućeni u međunarodne zakone u vezi sa trgovinom ljudima. No, i pored toga što je trgovina ljudima složeno pitanje, međunarodnopravni instrumenti pružaju pomoć žrtvama i doprinose borbi protiv ovog zločina. Čak i države koje nisu potpisnice Konvencije iz Palerma i njenih dopunskih protokola su u obavezi da štite prava žrtava trgovine ljudima prema odredbama Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima.⁵⁷

Istraživanja o trgovini ljudima su značajno napredovala u protekle dve decenije, a postignut je veliki pomak u razvoju tehnika za merenje i procene njene rasprostranjenosti. Velika promena je i sve veća rigoroznost u evaluaciji ishoda, što utiče na veći nivo kontrole finansiranja borbe protiv trgovine ljudima, u okviru koje se sve više zahteva procena uticaja programa putem nasumičnih kontrolisanih ispitivanja.⁵⁸

7. ZAKLJUČAK

Uspešnost u borbi protiv organizovane trgovine ljudima je u značajnoj meri povezana sa aktivnostima međunarodne zajednice i saradnji država. Iako tokom prethodnog veka nisu postojali adekvatni međunarodnopravni instrumenti koji bi omogućili zajedničke aktivnosti različitih učesnika ovog procesa, usvajanjem Palermo konvencije su stvorene bitne pretpostavke za suprotstavljanje organizovanom obliku trgovine ljudima.

Veliki problem sa kojim su se države suočavale u borbi protiv trgovine ljudima je činjenica da u svojim zakonodavstvima nisu imale jasno određeno krivično delo trgovine ljudima, ali i da se to delo često poistovećivalo sa drugim, sličnim delima, poput krijumčarenja migranata, aktima prostitucije i sl.⁵⁹ Palermo konvencijom i dopunskim protokolima data je definicija trgovine ljudima, koja je potom našla svoje mesto u zakonodavstvima mnogih država, čime je trgovina ljudima u velikoj meri kriminalizovana.

Kada je reč o tumačenju trgovine ljudima kao međunarodnog krivičnog dela koja je u nadležnosti Međunarodnog krivičnog suda, Rimskim statutom se posebno navodi, da se seksualno ropstvo, prisilna prostitucija, kao i svaki drugi

⁵⁷ King, L. (2008): "International law and human trafficking", *Topical research digest: Human rights and human trafficking*, 89-90.

⁵⁸ Zhang, S. X. (2022): "Progress and challenges in human trafficking research: two decades after the Palermo protocol", *Journal of human trafficking*, 8(1), 4.

⁵⁹ Dimitrijević, P., Kostić, M. & Knežević, S. (2011): *Trgovina ljudima: pravna zaštita u međunarodnim i nacionalnim okvirima*, Niš: Pravni fakultet.

oblik seksualnog zlostavljanja smatraju radnjama koje se mogu podvesti pod „zločine protiv čovečnosti“, ako su radnje ovog dela preduzete kao „deo šireg ili sistematskog napada“ usmerenog protiv civilnog stanovništva.⁶⁰ Iako je trgovina ljudima široko rasprostranjena pojava, i predstavlja veliki problem međunarodnog krivičnog pravosuđa, ona ne spada u direktnu nadležnost MKS. Mišljene pojedinih autora da je bi bilo trebalo proširiti domet Rimskog statuta i uključiti trgovinu ljudima odrediti kao zasebno krivično delo koje je u nadležnosti MKS.

Palermo konvencijom napravljen je najveći pomak međunarodne zajednice u suprotstavljanju organizovanoj trgovini ljudima. Konvencijom je naglašen delo-krug primene koji obuhvata prevenciju, istragu i sudsko gonjenje krivičnih dela koja su po prirodi transnacionalna i podrazumevaju izvršenje od strane organizovanih kriminalnih grupa. Konvencija je ukazala na značaj međunarodne saradnje i predvidela je formiranje zajedničkih istražnih timova. U fazi istrage su načinjeni pomaci kroz uvođenje specijalnih istražnih tehnika za dokazivanje najtežih krivičnih dela organizovanog kriminala.⁶¹ Međutim, i pored uloženi napora i predviđenih mera i aktivnosti, trgovina ljudima, a posebno organizovani oblik ovog krivičnog dela, ne prestaje sa tendencijom rasta. Zaključak pojedinih autora je da se ni nakon više od dvadeset godina od usvajanja Palermo konvencije nije pronašao adekvatan odgovor na pitanje kako se suprotstaviti organizovanoj trgovini ljudima. Iako je od tada učinjeno mnogo u pogledu pružanja podrške žrtvama trgovine ljudima, najveći nedostatak Konvencije je, prema mišljenju pojedinih autora, neuspeh u stvaranju međunarodno priznate definicije trgovine ljudima, što je uticalo na kreiranje njenih različitih verzija u drugim državama. Postojanje različitih verzija i tumačenja trgovine ljudima se direktno odražava na međunarodnu saradnju i uspešnost u njenom suprotstavljanju.

Konvencija Saveta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima⁶² je unapredila međunarodnu saradnju država članica EU. Konvencijom su predviđene mere u oblasti krivičnog materijalnog prava, koje obuhvataju određene pravne institute, pitanje kriminalizacije, odgovornosti i sankcija, kao i mere iz oblasti krivičnog procesnog prava, koje obuhvataju pitanja istrage, krivičnog gonjenja i drugih procesnopравnih pitanja. Konvencija je posebno ukazala na značaj kriminalizacije trgovine ljudima na nacionalnom nivou, zaštite žrtava tokom i nakon završetka krivičnog postupka i velikog doprinosa međunarodne saradnje i sprovođenja zajedničkih istraga.

⁶⁰ Zakon o potvrđivanju Rimskog statuta Međunarodnog krivičnog suda („Sl. list SRJ – Međunarodni ugovori”, br. 5/2001).

⁶¹ Zakon o potvrđivanju Konvencije Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala i dopunskih protokola („Sl. list SRJ – Međunarodni ugovori” – br. 6/2001).

⁶² Zakon o potvrđivanju Konvencije Saveta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima, *Službeni glasnik Republike Srbije*, Međunarodni ugovori, br. 19/2009.

Institucionalni okvir za suprotstavljanje organizovanoj trgovini ljudima, dominantno zasnovan na aktivnostima Ujedinjenih nacija i međunarodnih policijskih organizacija Interpola i Europol, kao i njihove saradnje sa drugim subjektima, ima zadatak da sprovede u delo rešenja koja međunarodnopravnim mehanizmima predviđena. Ujedinjene nacije prate implementaciju Palermo konvencije kroz Globalnu inicijativu UN za borbu protiv trgovine ljudima. Glavni cilj Globalne inicijative UN je širenje svesti o problemu trgovine ljudima, kao i zaštita i pružanje podrške žrtavama trgovine ljudima. Uloga Interpola i Europol u suprotstavljanju trgovini ljudima je koordinacija i međunarodna razmena informacija između država, čime se podstiče zajedničko delovanje u njenom rešavanju.

Literatura

- Allain, J. (2014): "No effective trafficking definition exists: Domestic implementation of the Palermo Protocol", *Alb. Gov't L. Rev.*, 7, 111-142.
- Balsamo, A. (2020): "Twenty years later: the new perspectives of the Palermo Convention", *Rivista di Studi e Ricerche sulla criminalità organizzata*, 6(3), 5-33.
- Banović, B. & Bejatović, S. (2019): *Krivično procesno pravo*, Fakultet bezbednosti, Beograd.
- Bantekas, I. & Nash, S. (2003): *International Criminal Law*, Cavendish Publishing Limited, London.
- Bošković, G. (2017): *Organizovani kriminal*, Kriminalističko-policijska akademija, Beograd.
- Bryant, K., & Landman, T. (2020): "Combatting human trafficking since Palermo: What do we know about what works?", *Journal of human trafficking*, 6(2), 119-140.
- Cmiljanić, B. (2015): „Specifičnosti međunarodnopravne norme o zabrani trgovine ljudima“, *Glasnik advokatske komore*, 75(10), 491-524.
- Council of Europe, *European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, as amended by Protocols Nos. 11 and 14*, ETS 5, 4 November 1950.
- Dimitrijević, P., Kostić, M. & Knežević, S. (2011): *Trgovina ljudima: pravna zaštita u međunarodnim i nacionalnim okvirima*, Pravni fakultet, Niš.
- Doležal, D. (2007): „Prevenција тргованја људима“, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, 28(2), 1399-1420.
- Dostić, S., & Gosić, S. (2015): "GRETA questionnaires as a part of the mechanism for monitoring implementation of the council of Europe convention on action against trafficking in human beings", *Temida*, 18(2), 105-124.

- European Commission (2024): *Together Against Trafficking in Human Beings*, https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/internal-security/organised-crime-and-human-trafficking/together-against-trafficking-human-beings_en (16.08.2024).
- EUROPOL (2022): *EU Policy Cycle – EMPACT*, <https://www.europol.europa.eu/crime-areas-and-trends/eu-policy-cycle-empact> (20.08.2024).
- Gallagher, A. T. (2010): *The international law of human trafficking*. Cambridge University Press.
- Goździak, E. & Vogel, K. (2020): „Palermo at 20: A Retrospective and Prospective“, *Journal of human trafficking*, 6(2), 109–118.
- Gray, D. (2015): “Transnational Human Trafficking”, *Global Security Studies*, 6(3), 11-18.
- INTERPOL (2023): *Human trafficking and migrant smuggling*, file:///C:/Users/Lenovo/Downloads/HTSM%20Factsheet%202023.pdf (08.08.2024).
- Jovanovic, M. (2020): “The essence of slavery: Exploitation in human rights law”, *Human Rights Law Review*, 20(4), 674-703.
- Kangaspunta, K. (2015): “Was Trafficking in Persons Really Criminalised?”, *Anti-Trafficking Review*, issue 4, 2015, 80-97.
- Kim, J. (2011): “Prosecuting human trafficking as a crime against humanity under the Rome Statute”, *Columbia Law School Gender and Sexuality Online (GSL Online)*, <http://ssrn.com/abstract=1779263> (30.09.2024).
- King, L. (2008): “International law and human trafficking”, *Topical research digest: Human rights and human trafficking*, 88-90.
- Kirchner, S. & Frese, V. (2015): “Slavery under the European Convention on Human Rights and the jus cogens prohibition of human trafficking”, *Denning* 27, 130-145.
- Mijalković, S. & Žarković, M. (2019): *Ilegalne migracije i trgovina ljudima*, Kriminalističko-policijska akademija, Beograd.
- Mijalković, S. (2005): „Vidovi i oblici trgovine ljudima“, *Temida*, br. 1, 33-42.
- Mijalković, S. (2005): *Trgovina ljudima*, BeoSing, Beograd.
- Moran, C. F. (2014): “Human trafficking and the Rome statute of the International criminal court”, *The Age of Human Rights Journal* 3, 32-45.
- Morehouse, C. (2009): *Combating human trafficking*, Springer Fachmedien.
- Oppong, S. (2012): „Human Trafficking Through Organized Crime“, *International Journal of Humanities and Social Science*, 2(20), 37-43.
- Otašević, B., Atanasov, S. & Ilić, I. (2012): “Role of the special investigative measures in prevention, detection and combating of human trafficking”, 529-547. In: Mojanoski, C. (ed.): *Security and Euroatlantic perspectives of the Balkans police science and police professions (states and perspectives)*, University “St. Kliment Ohridski”- Bitola Faculty of Security, Skopje.

- Pajón, L., & Walsh, D. (2023): "The importance of multi-agency collaborations during human trafficking criminal investigations", *Policing and Society*, 33(3), 296-314.
- Raffaelli, R. (2009): "The european approach to the protection of trafficking victims: The Council of Europe Convention, the EU Directive, and the Italian Experience", *German Law Journal*, 10(3), 205-222.
- Rijken, C. (2020): Protection of victims, witnesses and collaborators with the judicial authorities (pp. 333-350). In: *A Commentary on the Council of Europe Convention on Action Against Trafficking in Human Beings*, Edward Elgar Publishing.
- Seideman, C. (2015): „The Palermo Protocol: Why It Has Been Ineffective in Reducing Human Sex Trafficking”, *Global Tides*, Vol. 9, Article 5, <https://digitalcommons.pepperdine.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1152&context=globaltides> (04.10.2024).
- Sembacher, A. (2005): "The council of Europe convention on action against trafficking in human beings", *Tul. J. Int'l & Comp. L.*, 14, 435.
- Severns, R., Paterson, C., & Brogan, S. (2020): "The transnational investigation of organised modern slavery: A critical review of the use of joint investigation teams to investigate and disrupt transnational modern slavery in the United Kingdom", *International journal of crisis communication*, 4(1), 11-22.
- Shelley, L. (2014): *Human smuggling and trafficking into Europe. A Comparative Perspective*, Migration Policy Institute, Transatlantia Washington.
- Shelly, L. (2007): "Human trafficking as a form of transnational crime", 116-138, In: Lee, M. (ed.): *Human Trafficking*, Willan Publishing.
- Siller, N. (2017): "Human Trafficking in International Law Before the Palermo Protocol", *Neth International Law Review*, 64(3), 407-452.
- Simmons, B., Lloyd, P. & Stewart, B. (2018): „The Global Diffusion of Law: Transnational Crime and the Case of Human Trafficking”, *International Organization*, 72(2), 249 – 281.
- Skakavac, Z. & Simić, T. (2008): „Trgovina ljudima u domaćem zakonodavstvu“, *Temida*, broj 4, 23-48.
- Stoyanova, V. (2020): "Criminalisation of trafficking in human beings", 249-258. In: Planitzer, J. & Sax, H. (eds.): *A Commentary on the Council of Europe Convention on Action Against Trafficking in Human Beings*, Edward Elgar Publishing.
- Szumski, A. (2016): "Instruments Used by Interpol in the Fight against International Trafficking in Human Beings", *Internal Security*, 8(1), 59-67.
- Tavakoli, N. (2002): "A crime that offends the conscience of humanity: A proposal to reclassify trafficking in women as an international crime", *International Criminal Law Review*, 9, 77-98.

- UNODC (2007): *United Nations Global Initiative to Fight Human Trafficking*, <https://www.unodc.org/documents/overview.pdf> (08.08.2024).
- UNODC (2022): *Global Report on Trafficking in Persons*. New York.
- Westmarland L, and Conway S. (2019): "Crime at the Car Wash? Serious Organised Crime and a View from inside the NCA: A report on a lively discussion about the nature of modern slavery", *The British Society of Criminology Blog*, <https://oucriminology.wordpress.com/2019/02/25/crime-at-the-car-wash-serious-organised-crime-and-a-view-from-inside-the-nca/> (01.10.2024).
- Zakon o međunarodnoj pravnoj pomoći u krivičnim stvarima, *Službeni glasnik Republike Srbije*, 20/2009.
- Zakon o potvrđivanju Konvencije Saveta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima, *Službeni glasnik Republike Srbije*, Međunarodni ugovori, 19/2009.
- Zakon o potvrđivanju Rimskog statuta Međunarodnog krivičnog suda, *Službeni glasnik Republike Srbije*, Međunarodni ugovori, 5/2001.
- Zakon o potvrđivanju Konvencije Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala i dopunskih protokola, „*Sl. list SRJ – Međunarodni ugovori*“ – br. 6/2001.
- Zakon o ratifikaciji Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, izmenjene u skladu sa Protokolom broj 11, „*Sl. list SCG*“ - *Međunarodni ugovori*, 9/2003, 5/2005 i ispravka 7/2005 i „*Sl. glasnik RS*“ – *Međunarodni ugovori*, 12/2010 i 10/2015.
- Zhang, S. X. (2022). "Progress and challenges in human trafficking research: two decades after the Palermo protocol", *Journal of human trafficking*, 8(1), 4-12.

COMBATING HUMAN TRAFFICKING AS A FORM OF INTERNATIONAL ORGANIZED CRIME

Summary: *Over the last decades there has been an increase of human trafficking, especially the organized form of that crime. Since the beginning of the 21st century the international community has made significant efforts in suppressing human trafficking, considering the prevalence and seriousness of consequences that comes from that criminal act. The aim of this paper is review of advantages and disadvantages in solutions proposed by the international community in combating organized human trafficking. The paper indicates the importance of the United Nations Convention against Transnational Organized Crime and the Council of Europe Convention on Combating Trafficking in Human Beings on defining and criminalizing human trafficking at the state level, but also in creating prerequisites for successful investigation and prosecution of perpetrators. Additionally, the adoption of certain international legal instruments contributed in better international cooperation and conducting joint investigations. However, despite some of the positive aspects of proposed solutions and activities for their implementation, data still shows an increase of human trafficking. Therefore, this paper also presents views and opinions of different authors related to certain difficulties regarding some of the solutions, which reduced efficiency of international law in combating human trafficking.*

Key words: *human trafficking, organized crime, international legal framework, institutional framework, anticipated solutions*